

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Явор Николаев Иванов „Лексиката на среднобългарския превод на Диалозите на папа Григорий Двоеслов“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование: Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1 Филология

Научна специалност: Български език (Старобългарски)

от доц. д-р Петко Димитров Петков

Дисертационният труд на докторанта Явор Иванов е посветен на лексиката на един ценен и важен за старобългарската лексикология паметник - Диалозите на папа Григорий Велики с дякона Петър, среднобългарски превод от средата на XIV в. Това е значителен по обем текст, запазен в няколко български преписа от втората половина на XIV в. и в един от средата на XV в., както и в не малко източнославянски преписи от XV в. наред. Все още липсва издание на този ценен среднобългарски текст, но в мрежата може да се открие непретенциозен набор, който успя да направи някъде в началото на научната си дейност. За чест на докторанта трябва да посоча, че той е работил както с този набор, така и с достъпните в Интернет електронни издания на ръкописи - от Руската държавна библиотека, от Руската национална библиотека, достъпните в НБКМ на микрофилми преписи от Виена и Прага.

Трудът на г-н Иванов съдържа общо 582 страници, от които: Увод, три глави и Заключение, източници и библиография.

В Увода докторантът описва предмета, целите и задачите на изследването си, както и използваната методика. Специална глава е посветена на представянето на автора - папа Григорий - с неговия жизнен и творчески и с рецепцията на неговите произведения сред православните славяни. Папа Григорий е известен и на хърватите с неговите „Диалози“ по

превод, осъществен от латински през XVI в. Вярвам, че някой ден Иванов ще се поинтересува и от този текст. Иначе „Диалозите“ имат старобългарски превод, поместен и в Чети Минеите на митрополит Макарий. Този превод има добро издание, осъществено от Кр. Диди, което Иванов не само познава, но и ползва при разчитането на някои неясни места и по което ползва и гръцкия текст. Част от „Диалозите“ са поместени и в състава на Сводния патекик, среднобългарски текст от средата на XIV в., с издание, подготвено от Биркфелнер. Втората глава от „Диалозите, житието на св. Бенедикт, има ранен и неясен като произход превод от старобългарско време, наборно издание прави още А. Соболевски, а наскоро текстът може да се види и на сайта на РНБ. Така очертана, проблематиката, свързана само с „Диалозите“, придобива размерите на отделна подобласт в старобългаристиката. В Увода се прави и кратко описание на правописните, фонетичните и граматичните особености, отразени в ръкопис РНБ Q I 275. Едно пожелание към Иванов може да бъде да разшири обхвата на това описание - в ръкописа, а и в текста на превода, има интересни езикови черти, които е добре да бъдат представени по-пространно.

Втората глава е гръбначният стълб и мускулатурата на работата. Тук в три подточки са представени съществителните имена, прилагателните и глаголите откъм начина им на словообразуване. Докторантът ползва подредбата на Р. Цейтлин в книгите ѝ за старобългарската лексика, като значително разширява обхвата на работата си с голям брой непродуктивни суфикси. При съществителните са представени думи, образувани със суфиксите -никъ, -ъць, -тель, -ищъ, -аръ, -чии, -окъ, -ъкъ и др. за мъжки род, -ица, -остъ, -ота, -ина, -ыни, -ъба, -ъка, -тва, -знь, -изна и т.н. за женски род, суфикси -ие, -ние/-тие, -ъство, -ъствие, -ище, -лице, -ъце и др. за среден род. При прилагателните са представени основно суфиксите -авъ, -ивъ, -ливъ, -ънь и производните от него -тельнь, -ъствънь, -остънь, -ъскъ и др. Откриват се и голям брой прилагателни, образувани с префикси -основно без-, не-, пре- и прежде. Глаголите са разгледани както откъм суфикси, така и откъм префикси. След всяка група са представени и сложните съществителни, прилагателни и глаголи. Четвъртата подточка в тази глава е обобщение върху композитите.

При представянето всяка лексема се дава в своята основна форма според речника на Цейтлин, Вечерка и Блахова. Предлага се значение на съвременен български. Представя се

гръцкото съответствие в контекст, дава се и разширен контекст на думата от среднобългарския текст.

Третата глава е посветена на лексикалните особености на „Диалозите“. Тук се анализират думите според техния произход - представени са заемки от прабългарски, германски, но основно от латински (през гръцки) и от гръцки. Последните две групи са истинско предизвикателство и за опитен филолог. Смятам, че и тук Иванов се е представил на висота. По-нататък лексиката се разглежда по отношение на лексиката на Патриарх Евтимий и на Лексикона на Миклошич. Идеята тук е да се отдели пласт типична среднобългарска лексика. Резултатът от това сравнение се вижда в работата.

Най-интересната част от дисертационния труд представлява подточката тук „народна и битова лексика“. В нея са събрани небесни обекти и астрономически явления, болести и лечение, военно дела, средновековна метеорология, дом, покъщина, инструменти и т.н. Особено любопитни тук са лексемите със звукоподражателен характер (които Иванов публикува и като статия). Тази лексика описва света на средновековния човек и на средновековното монашество. Към Църквата и към монашеството Иванов има специално отношение и показва детайлно познаване.

Четвърта глава фактически е заключението към предложения труд. Тук изводите са изложени логично и последователно, което представя Иванов като добър систематизатор и анализатор.

Библиографията показва в пълнота изследователския интерес към „Диалозите“ на папа Григорий и към старобългарската лексика.

Авторефератът съдържа 57 страници. В него дисертационният труд е представен пълноценно. Посочени са научните приноси на работата, представена е и библиографията. Отбелязани са четири публикации по темата, като вероятно Иванов има предвид само публикуваните текстове, но той със сигурност има още редица доклади, които все още не са публикувани и които също биха могли да се добавят тук. Разбира се и посоченото е напълно достатъчно и покрива напълно процедурните изискванията.

Накрая е добре да добавя нещо и като научен ръководител. Познавам Явор Иванов от девет години - беше мой студент, беше мой сътрудник при описанието на библиотеката на Зограф, беше мой дипломант, стана и мой докторант. За тези години Иванов порасна много. Той се разви като специалист по румънски и по историческа граматика на

румънския език. Разви се и като палеославист, като лексиколог и като архивист. Днес научните интереси на претендента го водят и из полето на стария славянски език, и през българската и румънската диалектология, етимологията, езиковите взаимности между българи и румънци. Иванов вече е един комплексен филолог - с интереси, знания и воля да продължи. Но за тези години Иванов кали и своя характер - ентузиазмът отстъпи пред опита, целите вече са набелязани, желанието прерасна в познание. Всичко останало е въпрос на време.

Ще гласувам с пълно убеждение Явор Николаев Иванов да получи образователната и научната степен „доктор“. Той я заслужава - и с пожертваното време, и с натрупания опит, и с тежкия труд, който не си спести. Ще гласувам и с пълното съзнание, че имам пред себе си не тесен специалист, а един филолог с широк кръгзор и големи амбиции. Пожелавам му труден път и много откровения по него!

18.04.2022

доц. д-р Петко Петков